

Necîb el-Kîlânî'nin “*Ardu'l-Enbiyâ*” Adlı Romanının Tahlili*

Analysis of Nagip al-Kîlânî's Novel “*Ardu'l-Anbiyâ*”

Meryem ÇELİK**

Ramazan DEMİR***

Öz

Modern Arap edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Necîb el-Kîlânî edebiyatın birçok dalında eserler kaleme alarak modern Arap edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş bir yazardır. Edebî yönü güçlü bir yazar olan el-Kîlânî, hikâye, tiyatro, şiir, hatıra, eleştiri, inceleme ve tıpla ilgili eserler yazmıştır. Edebiyat alanında yazdığı eser sayısı yüzü aşmıştır. En fazla eser verdiği tür, romandır ve bu alanda kırktan fazla eseri vardır. Edebiyatın farklı alanlarında eserler vermiş olsa da daha çok roman alanında tanınmıştır. Romanlarında işlediği konular nedeniyle İslâmî edebiyat akımının önde gelen temsilcilerinden biri kabul edilmiştir. Necîb el-Kîlânî, eserlerinde İslâm tarihine, Müslümanların yaşadığı sorunlara, Müslümanların İslâm'ı algulama ve yaşama biçimleriyle ilgili konulara yer vermiştir. Bu romanlarından biri de *Ardu'l-enbiyâ* adlı eseridir. Necîb el-Kîlânî, bu romanında Filistin'in işgal edilmesiyle birlikte Filistin halkının yaşadığı acıları edebî bir üslupla kaleme almıştır. Romanın ana konusu, Filistin işgaline karşı verilen mücadele ve cihattır. Bunun yanı sıra romanda feodalizm, göç ve kadının toplumdaki rolü gibi konulara da yer verilmiştir. Yazar, *Ardu'l-enbiyâ* romanında, sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. İslâmî edebiyatın temsilcilerinden olan yazar, bu eserinde Kur'ân ayetlerinden bolca alıntı yapmış, cami, hicret gibi İslâmî sembollere yer vermiştir. Bu çalışmada el-Kîlânî'nin hayatı ve eserleri hakkında genel bilgi verilmiş, *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanı teknik ve tematik yönden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, Modern Arap Edebiyatı, Roman, Filistin.

Abstract

Najib al-Kîlânî, one of the important names of modern Arabic literature, is a writer who has made significant contributions to modern Arabic literature by writing works in many branches of literature. Al-Kîlânî, who is a strong literary writer, has written works on stories, theatre, poetry, memoirs,

---

* Bu makale, Meryem ÇELİK'in Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Prof. Ramazan DEMİR danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, meriistnbl-celik@outlook.com, ORCID: 0009-0008-7423-2513, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 16/05/2023, Accepted/Kabul Tarihi: 25/08/2023, Published/Yayım Tarihi: 18/09/2023.

*** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, ramadandemir76@hotmail.com, ORCID: 0009-0000-6821-1734, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 16/05/2023, Accepted/Kabul Tarihi: 25/08/2023, Published/Yayım Tarihi: 18/09/2023.

criticism, examination and medicine. The number of works he wrote in the field of literature has exceeded one hundred. The genre he wrote the most works in is the novel and he has more than forty works in this field. Although he has produced works in different fields of literature, he is mostly known in the field of novels. Due to the subjects he dealt with in his novels, he was accepted as one of the leading names of Islamic literary movement. In his works, Najib al-Kilânî gave place to the history of Islam, the problems experienced by Muslims, and the issues related to the way Muslims perceive and live Islam. One of these novels is *Ardu'l-enbiyâ*. In this novel, al-Kilânî wrote the suffering of the Palestinian people after the occupation of Palestine in a literary style. The main subject of the novel is the struggle and jihad against the occupation of Palestine. In addition, the novel also includes topics such as feudalism, immigration and the role of women in society. The author preferred to use a plain and understandable language in his novel *Ardu'l-enbiyâ*. The author, who is the representative of Islamic literature, quoted abundantly from the verses of the Qur'an in this work, and included Islamic symbols such as mosques and hijrah. In this study, general information about al-Kilânî's life and works were given, and his novel *Ardu'l-enbiyâ* was examined technically and thematically.

Keywords: Najib al-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, Modern Arabic Literature, Novel, Palestine.

Giriş

Necîb el-Kilânî, İslâmî edebiyat hakkında yazdığı eserlerle İslâmî edebiyat akımının önde gelen temsilcilerinden kabul edilir.¹ Necîb Mahfûz, el-Kilânî için Müslümanların problemlerine seçkin üslubuyla yer verdiğini belirterek İslâmî edebiyatın öncüsü sayılacağını ifade etmiştir.² Kırkın üzerinde romanı, pek çok hikâye ve tiyatrosuyla İslâmî edebiyata katkı sunmuştur. Eserlerinde dünya Müslümanlarının sorunlarını dile getirmiş, Hz. Muhammed'in ve sahâbenin hayatından ve İslâm tarihinden kesitleri edebî bir üslupla eserlerinde tasvir etmiştir. Siyonizm, komünizm, emperyalizm gibi akımların etkisi altındaki Müslümanların yaşadıkları zulümleri ve katliamları edebî biçimde dile getirmiştir. Filistin, Türkistan, Etiyopya, Endonezya, Nijerya, Bosna gibi ülkelerdeki Müslümanların uğradığı kısımları romanlarında işleyerek edebiyata taşımıştır. Eserleri Türkçe, İngilizce, Rusça, Fransızca, İtalyanca, Farsça, Endonezce, İsveççe ve Çince gibi pek çok dile çevrilmiştir.³ el-Kilânî'nin eserleri Türkiye'de rağbet görmüş ve birçok romanı Türkçeye çevrilmiştir.

Arap Edebiyatında İslâm ülkelerinde yaşanan acıları eserlerinde işleyen ve eserlerinin ana merkezine bu konuları yerleştiren el-Kilânî, *Ömer Kudüs'te*, *Türkistan Geceleri*, *Yahudi'nin Kanlı Böreği*, *Cakartalı Kız*, *Kuzey Kahramanları*, *Uykusuz Geceler*, *İlahi Nur* gibi birçok romanında Müslümanların yaşadığı zorlukları eserlerinde işlemiştir.⁴ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*

¹ İsmail Durmuş, "Kilânî, Necîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), EK-2/65.

² Sümeyye Özel, "'Uzun Yol' Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış", *Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*, haz. Abdussamed Yeşildağ (Ankara: İksad Yayınları, 2020), 45.

³ Durmuş, "Kilânî, Necîb", EK-2/65.

⁴ Ahmet Kâzım Ürün, "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2016), 138.

isimli romanında ise Filistin'i işgal eden Siyonistler ile işgale karşı direnen ve Filistin halkına destek olan Müslümanların direnişini anlatır. Bu çalışmada, el-Kîlânî'nin hayatı ve eserleri hakkında genel bilgi verilecek ve Filistin direnişini anlatan *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanı teknik, tematik ve yapısal unsurları bakımından ele alınacaktır.

1. Necîb el-Kîlânî'nin Hayatı

Müellifin tam adı, Necîb b. İbrahim b. Abdüllatif el-Kîlânî'dir. Hicrî takvime göre 1355 yılının Muharrem ayında, miladî takvime göre ise 1 Haziran 1931 tarihinde çiftçi bir ailenin ilk çocuğu olarak Mısır'ın el-Garbiyye şehrinde olan Şarşâba köyünde dünyaya gelmiştir.⁵ Necîb, çocukluğunda dedesinin ahlak ve davranışlarından etkilendiği kadar kimseden etkilenmediğini ifade eder. Eğitimi konusunda babasına destek olarak onu cesaretlendirdiğini ve akşamları dedesinin kendisini bazı matematik problemleri ile bir çeşit zekâ testi sayılan eğlenceli matematiksel bilmeceler sorduğunu, hata yaptığında ise kimseye fark ettirmeyerek yumuşak davrandığını belirtir.⁶

Necîb el-Kîlânî dört yaşına girince köy okuluna başlar. Yedi yaşına kadar bu okula devam eder. İlkokulda okuma yazmayı, matematiğin temel konularını öğrenir. Kur'ân-ı Kerîm'den ezberler yapar ve dinî bilgiler öğrenir. Böylece ilk eğitim hayatını köyünde tamamlar.⁷ İlkokulu bitirdikten sonra dedesi onu Amerikan okuluna kaydeder. Dedesinin, el-Kîlânî'yi Amerikan okulunda okutmak istemesindeki sebep, modern bir eğitim almasını ve İngilizce öğrenmesini istemesidir. Çünkü İngilizce çok yaygın olan bir dildi ve bu dili bilmek önemli bir özellikti.⁸

Amerikan ortaokulunu başarıyla bitirdikten sonra lise eğitimini Tanta'da başarıyla tamamlar.⁹ Yazar öğrenciliğinde derslerinde başarılı, üretken bir öğrenciydi. Bunun yanında okul dışı etkinliklerle de meşgul olmayı severdi. Tanta'da lisedeyken okulun futbol takımında yer alıp, müsabakalara katılmıştır. Fakat edebiyata ve ilme olan ilgisi ağır basmış ve bu yöne yoğunlaşmıştır. Lisedeyken özellikle şiir kitaplarını okumaktan çok hoşlandığını ifade etmiştir. Bunun yanında dinî ilimlerle de ilgilenmiştir.¹⁰

⁵ Ulfet Demir, *Necîb el-Kîlânî'nin "er-Raculu'l-lezî Âmen" Adlı Romanunun Tahlili* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 3.

⁶ Necîb el-Kîlânî, *Muzekkirât ed-Duktûr Necîb el-Kîlânî* (y.y., Kitâbu'l-Muhtâr, t.s.), 1/16.

⁷ Halenur Öztürk, *Necîb el-Kîlânî'nin Edebu'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 6.

⁸ Fatma Betül Beyca, *Necîb el-Kilani Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 41.

⁹ Zafer Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 14.

¹⁰ Beyca, *Necîb el-Kilani Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, 41.

Necîb el-Kîlânî, 1950 senesinde liseyi başarılı bir şekilde bitirdikten sonra kendisi edebiyat veya hukuk okumak arzusunda olmasına rağmen babasının isteğiyle 1951 yılında şimdiki adı Kahire Üniversitesi olan I. Fuâd Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne gitmeye hak kazanır. Üniversitede okurken sadece derslerine çalışmaz, edebî konularla ve İhvân-ı Müslimîn'in düzenlediği faaliyetlere iştirak eder.¹¹ İhvân-ı Müslimîn ile tanışması lise döneminde olur. el-Kîlânî, İhvân-ı Müslimîn'e cemaatin sıkıntılı zamanlarında dahil olmuştur. Cemaate katılması onda büyük heyecana sebep olur.¹² Liseyi bitirdikten sonra Kahire'ye gittiğinde zihninde iki tane önemli iş vardır. Öncelikle Tıp Fakültesi'nde karşılaşacağı zorlu eğitim, ikincisi ise tutkulu olduğu, faydalanmak istediği edebî kulüp, çevreleri araştırmak ve toplantılarına katılmak.¹³

1954 yılında Tıp Fakültesi, Lübnan, Suriye, Ürdün ve Filistin'e bir gezi düzenleyeceğini ilan etmiştir. Necîb, bu geziye katılır. Daha önce Mısırdan dışarı hiç çıkmamıştır. Müslüman ülkeler hakkındaki bilgisi ise, coğrafya dersinde öğrendikleri, gazete, dergi ve radyo programlarından duyduklarıyla sınırlıdır. Lübnan'ı ziyaretlerinde oradaki Amerikan Tıp Fakültesi ile Kahire Tıp Fakültesi'ni karşılaştırma imkânı bulur. Amerikan Tıp Fakültesi'nde öğrenci sayısının daha az, ekipman sayısının çok olduğunu, öğrenci ve hocaların ilişkilerinin daha iyi olduğunu, fikrî ve mezhepsel düşünce farklılıklarının olmasına rağmen şiddetli siyasî çatışmaların olmadığını fark eder. Necîb el- Kîlânî, ilk yurtdışı gezisinde ziyaret ettiği yerlerdeki İhvân-ı Müslimîn liderleri ve önde gelenleri ile tanışır ve onlarla İslâm ümmetinin sorunlarını tartışma fırsatı bulur.

1954 de İhvân-ı Müslimîn cemaatine üye olma suçuyla köyünde tutuklanır. Bu süreçte eğitim hayatı kesintiye uğrar. Hapisten çıktıktan sonra İskenderiye'ye gidip bir süre kendini dinlemiş, sonrasında köyü Şarşaba'ya dönmüştür. 1959 yılında Tıp fakültesinden mezun olur, cerrahlık üzerine uzmanlığını yapar ve doktor olarak göreve başlar.¹⁴

Necîb el-Kîlânî, hayatının son yıllarını yakalandığı amansız bir hastalıkla geçirir. Riyâd'daki hastanede yaklaşık bir yıl tedavi görür. Hastalığının ilerlemesi ve daha kötüye gitmesi üzerine memleketi Mısır'a döner. Hayatının son zamanlarını burada geçirir. Hicrî 1415 yılının Şevval ayında, miladî olarak ise 6 Mart 1995 tarihinde Mısır'da vefat eder.¹⁵

¹¹ Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 14.

¹² Ahmet Özdemir, *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 20.

¹³ Necîb el-Kîlânî, *Muzekkîrât ed-Duktûr Necîb el-Kîlânî*, 1/105.

¹⁴ Beyca, *Necîb el-Kilani Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*, 43.

¹⁵ Öztürk, *Necîb el-Kîlânî'nin Edebu'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı*, 7.

2. “*Ardu'l-enbiyâ*” Adlı Romanın İncelenmesi

2.1. Roman Hakkında Genel Bilgiler

Necîb el-Kîlânî, 1954 yılında Tıp Fakültesinde öğrencidir. Öğrenim gördüğü tıp fakültesi, Lübnan, Suriye, Ürdün ve Filistin'e bir gezi düzenleyeceğini ilan eder. Necîb, bu geziye katılır. Daha önce Mısır'dan dışarı çıkmamıştır. Müslüman ülkeler hakkındaki bilgisi ise, coğrafya dersinde öğrendiklerinden, gazete ve dergilerden okuduklarından ve radyo programlarından duyduklarından ibarettir.¹⁶ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* romanının girişinde 1954 yılında Filistin'e yaptığı geziden bahseder. Bu romanı yazmasında 1954 yılında yaptığı Filistin seyahati etkili olmuştur.¹⁷

Ardu'l-enbiyâ, 1960 yılında eş-Şeriketu'l-'Arabiyye tarafından Kâhire'de basılmıştır. *Ardu'l-enbiyâ* romanının tahlilini yaparken faydalandığımız nüsha, 2015 yılında Sahve Yayınevi tarafından Kâhire'de basılmış olan birinci baskısıdır. Romanın olayları 1948 yılında Filistin'de geçmektedir. Öyküleme zamanı 1954 yılıdır. *Ardu'l-enbiyâ* romanı 268 sayfadır ve 26 bölümden oluşmaktadır.

2.2. Romanın Konusu ve Özeti

Ardu'l-enbiyâ romanının konusu Müslümanların yanı sıra Hıristiyanlar ve Yahudileri de yakından ilgilendirmektedir. Romanda, Filistin topraklarının Yahudiler tarafından işgal edilmesi ve Filistinlilerin İsrail işgaline karşı vermiş oldukları direniş anlatılmaktadır. Bu işgal neticesinde Filistinli Müslümanlara haksızlıklar ve zulümler yapılmış, yapılan bu zulümler neticesinde birçok Filistinli evlerini terk ederek mülteci olarak çevre ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Filistin işgal edildiği zaman dünyanın dört bir tarafından Müslümanlar, bu işgali protesto ederek gösteriler düzenlemiştir.¹⁸ Siyonist ve batılı güçler karşısında Müslüman saflarına dâhil olarak savaşmışlardır. Yaşanan işgal ve zulümler romanda etkileyici bir dille anlatılmıştır.

Ardu'l-enbiyâ romanının ilk bölümünde Hayfâ şehrinin işgali anlatılmaktadır. Bu bölümdeki karakterler Şeyh İsmail Reyhân'ın ailesi; kızı Duhâ, oğlu Velid, eşi, kiracısı olan ilkokul öğretmeni Hamîs Şâhîn bulunmaktadır. İkinci bölümde ise Neclâ'nın evinde ailesine Siyonistler tarafından gerçekleştirilen katliam anlatılmaktadır. Neclâ, Siyonistler tarafından esir kampına götürülür. Dördüncü ve beşinci bölümlerde Hayfâlıların evlerini terk edişleri ve Neclâ'nın esir kampından kaçıışı anlatılır. Romanın ilerleyen bölümlerinde ise Mısır'da ikamet eden Ahmed Bedrân ve Filistin'in kurtuluşu için babasını ikna ederek mücadeleye katılan Salih Bedrân sahneye çıkar.

¹⁶ Hemek, *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*, 14.

¹⁷ Necîb el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ* (Kâhire: es-Sahve, 2015), 3.

¹⁸ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 64.

Romanda, Filistin'in işgalden kurtarılması amacıyla Hamîs'in, Neclâ'nın ve Salih'in de içinde bulunduğu Ömer b. Hattâb Tugayı ve tugayın Mısırlı, siyah sakallı komutanının verdiği mücadele anlatılır. Ömer b. Hattâb Tugayı, Siyonistler ile yaptıkları mücadelede önemli zaferler elde eder. Ancak Arap ülkelerindeki yöneticiler kendi çıkarları adına Siyonistler ile anlaşılır ve ateşkes imzalanır. Böylece Ömer b. Hattâb Tugayı'nda bulunan kahramanlar mücadeleyi bırakmak zorunda kalır. Tugayın başında bulunan Mısırlı komutan ise tutuklanır.

2.3. Şahıs Kadrosu

Romanın ana karakterleri: Şeyh İsmail Reyhân, Hamîs Şâhîn, Neclâ, Şeyh İsmail'in kızı Duhâ, Salih Bedrân ve Mısırlı komutandır. Romanın yan karakterleri: Ahmed Bedrân, Ebû Neclâ, istihbaratçı Kenan, ilk şehit edilen Meymûn, ambulans merkezinde çalışan doktor ve Şeyh İsmail'in beş yaşındaki oğlu Velid; karşı tarafta ise Nadir Süleyman, Komutan Migor, Çavuş Levi ve İsrail askerleri vardır.

2.3.1. Şeyh İsmail Reyhân

Ana karakterlerinden biri olan Şeyh İsmail Reyhân, romanın ilk sayfalarında karşımıza çıkmaktadır. Yahudilerin Hayfâ'yı işgal etmek için şehre attıkları top atışlarının etkisiyle yatağından fırlayarak uyanır. Şeyh İsmail Reyhân'dan dış görünüş olarak romanda şöyle bahsedilir: "Beyaz sakalı titriyor, kumral yüzü solgun bir vaziyette..."¹⁹ Başka bir yerde ise '...sarı sakalı ıslanmıştı.'²⁰ Romanda geçen bu ifadelerden kahramanın orta yaşlı biri olduğunu anlıyoruz.

Şeyh İsmail Reyhân dindar bir kişiliğe sahiptir. Hayfâ'da on yedi yaşındaki kızı Duhâ, beş yaşındaki oğlu Velid, karısı, annesi ve elli yılı aşkın zamandır yanlarında bulunan hizmetçisiyle yaşamaktadır. O, insanlar tarafından sevilen ve saygı duyulan biridir. Hayfâ'ya yapılan saldırıdan sonra orada yaşayan insanların göç etmesine rehberlik etmiş ve insanlara manevi olarak da öncülük etmiştir.²¹

Hayfâ'nın işgal edilmesiyle evlerini terk ederek mülteci kampında yaşamak zorunda kalan Şeyh İsmail, günlerini Kur'ân-ı Kerîm okuyarak, namaz kılarak ve gözyaşları içinde Filistinlilerin zafer kazanmaları için dua ederek geçirmektedir. Yemeğini yer yemez yatağına gider ve kendini acı hatıralarla, kanlı hayallerle ve Allah'tan başka kimsenin bilmediği meçhul geleceğe dair tablolarla dolu kesik kesik uykunun kollarına atmaktadır. Her geçen gün hüzünlü yüreğinde her şeyin eskidiğini, kuvvetinin azaldığını, yaşlılığının ilerlediğini hissetmektedir. Şeyh İsmail Reyhân, savaşta erzak ve mühimmat nakliyesini denetleyen güçler arasında çalışmaya başladıktan sonra kendini daha dinç hisseder. Ne eklem ağrısı çeker ne de

¹⁹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 11.

²⁰ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 12.

²¹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 47.

uykusunda kâbuslar görür. İlerlemiş yaşına rağmen Yahudilere karşı yapılan savaşta fiili olarak görev almak onu son derece mutlu eder.²²

Şeyh İsmail, savaş güçlerinin gerisinde mühimmat ve erzak nakliyesini Kudüs'e ulaştırmak için iki üç gün evinden ayrı kalacaktır. Evinden ayrılmadan önce hasta eşi, yaşlı annesi, kızı Duhâ ve küçük oğlu Velid ile vedalaşarak henüz şafak doğmadan evden ayrılır. Konvoy bir müddet ilerledikten sonra Siyonist devriye tarafından ani bir saldırıya uğrar. Ardı ardına patlamalar olur. Şeyh İsmail, bu önemli görevde şehit olana kadar direnir.²³

2.3.2. Hamîs Şâhîn

Genç bir ilkokul öğretmeni olan Hamîs Şâhîn, Şeyh İsmail Reyhân'ın kiracısıdır. Hamîs'in yüzü uzun, esmere yakın, saçları düz ve siyah, kara gözleri kalın kaşlarla örtülmüştü. Bakışları keskin, sözleri ve hareketleri coşkulu, baskın ve üstün karaktere sahip bir gençti. Şeyh İsmail Reyhân'la apartman sakinlerini evin arka kapısından tahliye ederek kurtarır. Hayfâ'dan göç sırasında Şeyh İsmail Reyhân'a destek olur. Kafilde bulunan birçok gençten ve adamdan daha enerjik ve daha aktiftir. Zorlu göç yolculuğunda insanlara yardımcı olup, fedakârlıklarda bulunur.²⁴

Göç ettikleri köyde mültecilerin yerleşmesine öncülük eder. Siyonistler ile verilecek mücadelede yapacağı temaslar için yola çıkması gerekir ancak bu süreçte onu huzursuz eden bazı durumlar vardır. Hamîs'in ailesi el-Halîl şehrinde ikamet etmektedir. Ailesinin saldırılardan uzakta ve güvende olması onu bir nebze de olsa rahatlatır. Ancak yaşadıkları bu zorlu süreçte Şeyh'in kızı Duhâ'yı düşünür ve onun için endişelenir. Kendine karşı daima dürüst olan Hamîs, duygularından kaçmayarak köyden ayrılmadan önce Duhâ'ya duygularını açar. Köyden ayrılma durumunda kendisine mektup yazmasını ister.²⁵

Hamîs, Filistin mücadelesinin her aşamasında aktif olarak rol alır. Mücadelenin en başından itibaren hem sahada çatışmalara katılır hem de silah taşıma ve savaşacak gençlerin eğitilmesinde rol alır. Komutan ve ileri gelen kişilerle toplantılara iştirak eder. Siyonistlerle yaşanan mücadelede verdiği kritik kararlarla zafer kazanılmasına katkı sağlar.²⁶

2.3.3. Neclâ

Neclâ on dokuz yaşında genç bir kızdır. Bir gece Migor adlı Yahudi komutanla birlikte Çavuş Levi ve İsrail askerleri Neclâ'nın evine baskın yapar. Neclâ'nın yardım çağlığına otuz yaşlarındaki abisi koşar ve komutan Migor'u öldürür. Bunun üzerine Neclâ'nın abisi şehit edilir. Neclâ'nın babası ellerindeki tüm değerli eşyaları vermeyi teklif etse de Neclâ dışında

²² el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 184-185.

²³ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 196.

²⁴ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 47.

²⁵ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 63.

²⁶ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 94-100.

tüm aile katledilir. Annesi, yirmi üç yaşındaki erkek kardeşi, on yedi yaşındaki kız kardeşi ve babası kurşuna dizilir. Babası yaralı olarak kurtulurken ailesinin diğer üyeleri katliamdan kurtulamaz. Ailesi katledildikten sonra Neclâ ise Çavuş Levi tarafından esir edilir.²⁷

Neclâ, esir kampından bir yolunu bularak kaçar. Yolda Filistinli mücahitler ile karşılaşır. Babasının yaşadığını öğrenir. Filistin için savaşmak için gruba katılmayı ister. Komutan, kadın olmasına rağmen onun bu isteğini kabul eder. Çünkü Neclâ'nın savaşmak dışında başka bir yolu yoktur. Mısırlı komutan, Neclâ'nın hayata ancak bu şekilde tutunabileceğinin farkındadır. Neclâ'ya aynı tugayda bulunan Salih âşık olur. Ve birçok konuda ona destek olur. Babasına kavuşan Neclâ'nın savaşmaya devam etmesinde ve ağır yaralı bir şekilde esir edilen Yahudi Çavuş Levi ile karşılaşmasında Neclâ'nın intikamını almak istemesi konusunda yardımcı olur.²⁸

Neclâ, İsrail ile yapılan ateşkeste hem babasını hem vatanını kaybeder. Onun durumuna komutan bile gözyaşı döker. Yapılan ateşkes haberine ve Neclâ'nın haline üzülen Salih, cinnet geçirir ve onu sadece Neclâ sakinleştirebilir. Bu olay üzerine birbirlerine duydukları sevgiyi itiraf ederler. Neclâ ile Salih evlenerek Mısır'a yerleşme kararı alırlar.²⁹

2.3.4. Duhâ

Şeyh İsmail Reyhân'ın kızı Duhâ, on yedi yaşında utangaç yapıda genç bir kızdır. Utangaç, içine kapanık, narin bir yapıda olmasına rağmen Filistin direnişinde aktif rol alır. Hayfâ'da zorunlu haller dışında evinden dışarı çıkmazken, Hayfâ'dan göç ettikten sonra her gün ambulans merkezine giderek çatışmalarda yaralananları, çadırlarda kötü şartlar altında yaşayan hasta çocukları tedavi eder. Bu zorlu süreçte güçlü bir tavır sergiler; bu gücünü ise Allah'a olan derin inancından alır. Ne kadar zor şartlarla karşılaşır karşılaştıkça gönüllü çalıştığı ambulans merkezine tebessüm ederek girer. Çünkü yaralıların onun güler yüzüne ihtiyacı vardır. Babasının şehit haberini aldığı anda da metanetini korumaya çalışır.³⁰

2.3.5. Salih Bedrân

Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü üçüncü sınıf öğrencisi olan Salih, Filistin'de savaşmak üzere gönüllü direniş grubuna katılır. Salih, yirmi bir yaşında, kültürlü, cesur ve sorgulayan bir gençtir. Ömer b. Hattâb Tugayı'ndaki yedi kişiden biridir. Ömer b. Hattâb Tugayı'nın pusuya düşürüldüğü bir zamanda yardım getirmek için kendisini tehlikeye atmaktan çekinmez. Getirdiği destek ekip sayesinde tugay pusudan kurtulur. Salih, savaşta büyük fedakârlıklarda bulunur ve direnişe büyük katkı sağlar. Ömer b. Hattâb Tugayı'na sonradan dâhil olan Neclâ'ya âşık olur ancak duygularını kimseye belli etmemeye gayret

²⁷ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 22.

²⁸ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 246.

²⁹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 267.

³⁰ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 208.

gösterir. Çünkü onun için öncelik, içinde bulunduğu Filistin mücadelesinin başarıya ulaşmasıdır.³¹

Mücahitler, Tel Aviv önlerine ulaştıkları sıralarda ateşkes imzalanır. Bu haberi alan Neclâ'nın babası kalp krizi geçirir. Babasının ölüm haberini alan Neclâ ise gözyaşlarına boğulur. Hem vatanını hem babasını kaybeder. Bu manzara karşısında sağduyusunu kaybeden Salih, Tel Aviv yönüne doğru koşar. Arkadaşları ona mâni olmak isterler. Ne var ki Neclâ dışında buna engel olabilecek kimse yoktur. Durumun farkında olan Hamîs, Neclâ'ya yönelerek Salih'e engel olmasını ister. Salih, babasının kalp krizi geçirmesiyle birlikte kimsesiz kaldığını ifade eden Neclâ'ya dayanamaz. Neclâ ile birbirlerine sevgilerini itiraf ederler. Evlenip Mısır'a yerleşmeye karar verirler.³²

2.3.6. Mısırlı Komutan

Romanda, Mısırlı komutanın ismi hiçbir yerde zikredilmez. Ömer b. Hattâb Tugayı'nın komutanıdır. Komutandan keskin bakışlı, siyah sakallı, kısa boylu olarak bahsedilir. Mısırlı komutan duygularını belli etmeyen bir kişilik yapısına sahiptir. En zor anlarda dahi ellerinde ve dudaklarında titreme emareleri görülmez. En korkunç komutları sakın tonlarda verir, elde ettiği büyük zaferlerden bile olması gereken doğal bir şeymiş gibi bahseder. Savaş ahlakına sahip, duygularıyla hareket etmeyen bir insandır. Bunu, ellerinde esir olarak bulunan, Neclâ'nın ailesini katleden Yahudi Çavuş Levi'nin öldürülmesine engel olmasından anlayabiliyoruz.³³

Komutan, dindar ve hoş görülü bir insandır. Nadir'in abartılı mizahı ve Neclâ ile rahat tavırlarla konuşması hoşuna gitmese de bir şey demez ve görmezlikten gelir. Yine tüm tugay namaz kılarken Nadir'in çoğu zaman namazları aksatmasına ses çıkarmaz.³⁴

Mısırlı Komutan, Filistin direnişinde büyük başarılar elde eder. Kritik noktalarda cesur adımlar atar. Romanın ismi zikredilmeyen kahramanıdır. Komutan, pek çok isimsiz kahramanı temsil eder. Kara sakallı, kısa boylu komutan İsrail ile ateşkesin imzalanmasından sonra olağanüstü kahramanlığına, onurlu ve kutsal savaş için yaptıklarına rağmen güvenliği tehlikeye attığı gerekçesiyle tutuklanarak Mısır hapisanesine gönderilmek üzere özel bir araca götürülür. Tutuklanma gerekçesi ise savaşın en kritik saatlerinde mücadeleyi baltalayan yozlaşmış hükümete karşı olumsuz düşüncelerinin olmasıdır.³⁵

³¹ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 135.

³² el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 267.

³³ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 246.

³⁴ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 112.

³⁵ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 268.

2.3.7. Nadir Süleyman

Nadir, Filistin davası için Siyonistler ile mücadele eden Ömer b. Hattâb Tugayı'nın fertlerinden biridir. Ömer b. Hattâb Tugayı'ndaki yedi adam arasında farklı bir karaktere sahiptir. Nüktedan ve neşeli biridir. İnce, uzun, zayıf yapılı ve yavaş hareket eden biridir. Nadir, Hayfâ'nın ileri gelen zenginlerinden birinin oğludur. Lüks ve konforlu hayatı onu tembel ve gevşek biri haline getirmiştir. İşgalden önce bolluk ve refah içinde yaşamaktadır. Bir arabası, çok sayıda büyük meyve bahçesi vardır. Babası Kahire'nin en büyük meyve tedarikçisidir. Savaş onun hayatını alt üst eder.³⁶

Nadir, babasının ve kendisinin konumunu kaybetmemek için ajan olarak Ömer b. Hattâb Tugayı'nın içine sızar. Amacı babasının servetini korumak ve bu servette babasının yerine geçmektir. Siyonistler, Ömer b. Hattâb Tugayı'na saldırıda bulunur. Komutan yardım getirmesi için Nadir'e görev verir ancak tehlikeli olacağını söyleyerek kabul etmez. Yardımı Salih getirir ve tugay kurtulur. On kadar Yahudi esir alınır. Yahudi teğmen kendilerini öldürmemeleri için Nadir'in hain olduğunu itiraf eder. İfşa olacağını anlayan Nadir, teğmenin üzerine kurşunlar yağdırır. Böylece Nadir'in kendisinin ve babasının çıkarları için Yahudilerle anlaşığı ortaya çıkar. Nadir yargılanmak üzere Gazze hapishanesine gönderilir. Sorgusunda babasının düşmanların elinde olduğunu ve kendisine merhamet edilmesini ister. Ancak ihaneti birçok insanın ölümüne neden olmuştur. İhanetinin bedelini ağır öder. Cezasının ölüm olacağını anlar. Gazze hapishanesindeki hücrelerinde yaptıklarından pişmanlık duyar ve intihar eder.³⁷ Nadir, Filistin davasına dünyevî çıkarları için ihanet eden kişileri temsil eder.

3. Romanın Yapısal Unsurları

3.1. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Roman ve hikâye gibi eserlerde metin halkası, vaka zinciri ve eserin dili bakış açısına göre şekil almaktadır. Bakış açısı, dış dünyada gördüğümüz varlık ve hayat tezahürleri, bulunduğumuz yere ve mevkîye, ruh halimize göre değer kazanır ve mana ifade eder.³⁸ İnsanların yaşadıkları olumlu olumsuz durumlar, onların dış dünyayı nasıl algıladıklarını göstermede etkili bir faktördür. Kötü bir haber alan insanla mutlu bir haber alan insanın çevrelerindeki güzellikleri görme biçimleri aynı değildir.

Hâkim bakış açısından hareketle kaleme alınmış eserlerde anlatıcı, eserin veya metnin içinde her şeye hâkim durumdadır.³⁹ Eserdeki kahramanlar gibi anlatıcı da itibarî bir varlıktır. Yazar tarafından oluşturulan bu varlık naklettiği itibarî âlemde her şeyi bilen ve gören

³⁶ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 112

³⁷ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 167.

³⁸ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Akçay Yayınları, 1991), 81-82.

³⁹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 99.

biridir.⁴⁰ Burada anlatıcı, nakledilmekte olan itibarî âlem ile ilgili her şeyi bilen ve gören bir konumdadır. O, sınırsız bir güce sahiptir. Olay ve şahıslarla ilgili geçmişte olan ve içlerinden geçirdikleri her şeye hâkim konumdadır. Anlatıcı zaman ve mekân ile sınırlı değildir. Nerede aranırsa orada hazırır. Kahramanların bütün geçmişlerini, her türlü özelliklerini ve içlerinden geçirdiklerini bilir, iç konuşmalarını duyar.⁴¹

Necîb el-Kîlânî'nin, *Ardu'l-enbiyâ* romanını hâkim bakış açısıyla yazdığını görmekteyiz. Romanda anlatıcı, kendisini yüksek bir yerde konumlandırmış ve oradan Hayfâ şehrini gözetler vaziyettedir. Şehirdeki ağaçları, evin içinde uyumakta olan çocukları görmekte ve bize, şehrin, büyük bir değişimin eşiğinde olduğunu hissedip hissetmediğini sormaktadır:

"أكانت المدينة الخالدة تشعر أنها على أبواب تغير ضخم؟ وتحت ستار الظلام كانت تحدث أحداث هائلة!
الأطفال نائمون تحت أسقف المنازل يتسمون في وداعة وفراغ بال."

"Kadim Şehir, büyük bir değişimin eşiğinde olduğunu hissetmiş midir? Karanlığın gölgesi altında korkunç olaylar oluyordu! Çocuklar, güven içinde tasasız bir halde gülümseyerek evlerinin çatıları altında uyuyorlardı."⁴²

Romanın ilk satırlarında anlatıcıyı Hayfâ'da, Hayfâ'yı betimlerken; daha sonraki bölümlerde ise çölde, İsrail zulmünden kaçan kadın, yaşlı ve çocuklarla birlikte yürürken görürüz:

قافلة الضائعين تنحدر عبر الصحراء نحو الجنوب، إنها تسير في سرب طويل متناثر، جموع من النساء والرجال
والأطفال يتعثرون في الطرق الجانبية الموحشة غير المطروقة.

"Perişan haldeki zavallı kimselerden oluşan kabile, çöl boyunca güneye doğru yöneliyor; uzun, dağınık bir sürü halinde yürüyordu. Kadınlardan, adamlardan ve çocuklardan oluşan kalabalık, ıssız, kullanılmayan patika yolda düşe kalka ilerliyordu."⁴³

Hâkim bakış açısıyla yazılmış eserlerde anlatıcıya 'yazar-anlatıcı' da denilmektedir. 'Yazar-anlatıcı' vaka zincirinin bir kısmını gösterme bir kısmını ise anlatma yoluyla okuyucunun dikkatine sunabilir. Bu iki anlatım birbirini destekler. Genellikle anlatmayla ilgili kısımlar gösterme ile ilgili kısımların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

⁴⁰ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 94.

⁴¹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 94-96.

⁴² el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9.

⁴³ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 31.

3.2. Zaman ve Mekân

Bir romanda zamana bağıllık zorunludur, aksi takdirde romanın yazılması mümkün olmaz.⁴⁴ Zaman ögesi romanda önemli bir işleve sahiptir. Çünkü bir eserin kuruluşunda rol oynayan temel unsurlardan biridir.⁴⁵ Bir metinde zamanın akışı kronolojik olabilir. Zamanda geriye dönüşler veya ileriye atlayışlar da olabilir.⁴⁶ Zamanda geri dönüş şahıslarla ilgili olduğunda bu bilgileri parantez içi bilgiler olarak düşünmek mümkündür.⁴⁷ *Ardu'l-enbiyâ* romanında vakalar bölümler halinde, belli bir kronolojiye göre anlatılmıştır. Ancak yer yer şahısların iç dünyalarında geçmişte yaşadıkları vakalara geri dönüşlere de yer verilmiştir.

Ardu'l-enbiyâ romanı İngiltere'nin Filistin'i Yahudilere vermesiyle başlar, Yahudiler ile Arap devletleri arasında imzalanan ateşkes ile son bulur. Romandaki olaylar 1948 yılında Siyonistlerin Hayfâ şehrini işgal etmesiyle başlayıp Arap birliklerinin İsrail tarafından teklif edilen ateşkesi kabul etmeleri arasında geçen sürede yaşananları anlatır. Bu zaman aralığı Araplarla İsrail arasında 15 Mayıs 1948'den 3 Nisan 1949'a kadar devam eden Filistin Savaşını kapsar.⁴⁸

Mekân, romanı meydana getiren önemli unsurlardan biridir. Vaka, ister hayalî ister gerçek olsun mutlaka bir mekâna ihtiyaç duyar.⁴⁹ Karakterlerin yaşadığı yerler ve şehirler tarihte gerçekliği olan yerlerdir. Romanın başlangıcındaki olaylar Filistin'in Hayfâ şehrinde geçer. Romanda geçen diğer mekânlar; İsrail zulmünden kaçmak için kadın, yaşlı ve çocukların geçtikleri çöl, göç edilen köy, mülteci kampı, mültecilerin bir süre barındığı cami, yaralıların tedavi edildiği ambulans merkezi, karakol, Nadir'in götürüldüğü Gazze hapishanesi, Seyyide Ayşe mahallesi, çatışmaların yaşandığı mekânlar, Hayfâ, Yâfâ, Kudüs, Tulkerem, el-Halîl, Beytülâhm, Tel Aviv, Sur Bahir ve Batir şehri.⁵⁰

Ardu'l-enbiyâ romanında kapalı ve açık mekânlara yer verilmiştir. Evler, hastane ve çadır kapalı mekânlara örnektir. Açık mekânlara ise çatışmaların yaşandığı alanlar ve göç güzergâhı olan çöl örnek verilebilir. Romanda verilen mekânlar tasvir edilerek gerçekçi yansıtma esasına göre okuyucuya sunulmuştur.

Bazı mekânların sembolik karşılığı vardır. Örneğin mültecilerin sığındığı köyde cami onlara ikinci bir yuva olur. Bütün ailesini kaybeden Ebû Neclâ'nın şoktan çıkması ezan sesini

⁴⁴ Ahmet Yıldız, "Murîd el-Berğûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (Haziran 2021), 26-27.

⁴⁵ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020), 130.

⁴⁶ Mehmet Narlı, "Romanda Zaman ve Mekan Kavramları", *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (Mayıs 2022), 94.

⁴⁷ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 133.

⁴⁸ Mustafa L. Bilge, "Abdullah b. Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/108.

⁴⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 137.

⁵⁰ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9, 47, 161, 168, 197, 217, 221, 240, 257.

duyması, abdest alarak saf tutmasıyla olur. Tüm insanlarla iletişimini kesen Ebû Neclâ'nın tek sığınağı ve huzur bulduğu yer Kudüs'teki mescitlerdir.⁵¹

3.3. Dil ve Üslup

Üslup, dilin anlatım dağarcığını, mecâzî gücünü söze ve yazıya dökmek ve dile canlılık kazandırmak demektir. Yazarın dile verdiği ifade kabiliyetidir ve dili sanat düzeyine çıkaran bir oluşumdur.⁵²

Necîb el-Kîlânî, fasih Arapça kullanımının gerekliliğini savunmuştur ve romanlarında fasih Arapça kullanmaya özen göstermiştir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında edebî yönü güçlü olmasına rağmen ağıdalı bir dil yerine yalın ve akıcı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. el-Kîlânî, romanını oluştururken birçok anlatım tekniklerinden yararlanmış ve edebî sanatlardan istifade etmiştir.

Romanda yer verilen edebî sanatlardan biri olan mecâza “(Başımızdaki) Musibetin seviyesine ulaşana kadar büyüme ve yükselmek zorundayız. / يجب أن نكبر... وتتسامى حتى نصير في / مستوى المحنة...⁵³” cümlesi örnek verilebilir. Bu cümlede; yaşanan musibet çok büyük olduğu için insanların onun karşısında büyümesi de o derece büyük olmalıdır. Ancak burada büyüme gerçek manada fiziksel olarak büyüme değil, mecâzî anlamda bir büyüme ve olgunlaşma kastedilmektedir.

Romanda, aralarında anlam bakımından zıtlık bulunan kelimelerin bir cümlede uyum içinde bulunması anlamına gelen tıbâk sanatına da yer verilmiştir.

"وفي المجتمع يوجد المريض والصحيح، والمجنون والعاقل."

“Toplumda hasta ve sağlıklı, akıllı ve deli kimseler aynı anda bulunur.”⁵⁴ el-Kîlânî, bu cümlede tıbâk sanatını uygulamak suretiyle hasta ve sağlıklı, akıllı ve deli gibi birbirine zıt ifadeleri anlam birliği ve uyum içinde zikretmiştir.

Bir ayet ya da hadisin bir kısmının veya tamamının alınması demek olan iktibas sanatını, roman kahramanlarından Şeyh İsmail'in şehadetini duyan insanlar, Rahman suresinden alıntı yaparak onun şehadetini tebrik ederler.

"كل من عليها فان ... هنيئاً له ... مات شهيداً."

⁵¹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 212.

⁵² Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 178-183.

⁵³ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 200.

⁵⁴ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 132.

“Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir... mübarek olsun... şehit olarak öldü.”⁵⁵

Necîb el-Kîlânî, incelediğimiz romanında; teşbih, mecâz, kinâye, istiare, tıbak, iktibas gibi edebî sanatları kullanmıştır.

4. Romanın Teknik Unsurları

4.1. Anlatım Teknikleri

Ardu'l-enbiyâ romanında farklı anlatım teknikleri kullanılmıştır. Bu teknikler romanda anlatım zenginliğine katkı sağlamıştır.

4.1.1. Anlatma Tekniği ve Gösterme (Sahneleme) Tekniği

Anlatma, dilin işlevsel bir nitelik kazanması anlamına gelmektedir. Anlatma tekniğinde anlatıcı-yazar egemenliği söz konusudur. Bu yöntemin kullanıldığı metinlerde anlatıcının, anlatının şekillenmesinde etkisi önemli ve büyüktür. Bu teknikte anlatıcı, metinden ziyade dikkatleri kendi üzerine çeker.⁵⁶ Anlatma tekniğinde vaka nakledilirken, gösterme tekniğinde ise okuyucunun gözleri önünde olay canlandırılır.⁵⁷ Gösterme yönteminde dikkatler metnin üzerindedir. Gösterme tekniği, romanda geçen diyalog cümleleri veya diyalog cümleleri arasında kurulan bağlantı cümlelerinin okuyucuya sunulmasıdır.⁵⁸

"وغاض قلبه عندما سمع دقات عنيفة بالبَاب، وهتف في صوت باكِ جريحٍ:

- من بالبَاب؟

- أنا خميس درويش يا عم إسماعيل.."

“Kapının şiddetli vurulduğunu duyunca kalbi sıkıştı ve yaralı ağlamaklı bir sesle seslendi:

- Kim o?
- Ben Hamîs Derviş, İsmail amca ...”⁵⁹

Yukarıda verdiğimiz örnek metinde gösterme tekniği, anlatma tekniği ile bir arada kullanılmıştır. Gösterme sahneyi okuyucunun gözünde canlandırma şeklindeki anlatımdır. Örnek verilen diyalogda koyu yazılar anlatma tekniğine diğer satırlar ise gösterme tekniğine örnektir.

⁵⁵ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 209.

⁵⁶ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 200-202.

⁵⁷ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 12.

⁵⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 201-204.

⁵⁹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 13.

4.1.2. Tasvir Tekniği

Anlatmanın temel özelliği somutlaştırmadır. Bir şeyi somutlaştırmak ise karakteristik çizgilerini, rengini ve ruhunu canlandırmaktır. Romancı somutlaştırma yaparken tasvir yönteminden geniş ölçüde faydalanır.⁶⁰ Tasvirde mekân ve şahıslarla ilgili hususlar okuyucuya sunulur.⁶¹ Necîb el-Kılânî betimleme konusunda oldukça başarılıdır. Betimlemeleri okuduğumuzda sanki yaşanan olayın ya da mekânın içindeymiş gibi hissederiz. Romandaki bir kahramanı da gerçek hayatta sanki kanlı canlı karşımızda duruyor hissine kapılırız.⁶² Romanın ilk satırlarında geçen cümleler tasvir tekniğine örnektir.

"مدينة حيفا بدت تحت جنح الظلم كابية حزينة، وارتجافات النجوم في سماءها الصافية توحى بالقلق،
ودمدات غامضة تنبعث من البحر الواسع الكبير، لكأن المدينة كائن حي، ولكأن مظهرها يشبه مسافرًا غدًا
وعلى ملامحه ترتسم سمات الأسى والحزن، والغربة المرتقبة..."

"Hayfa şehri karanlığın kanatları altında üzgün ve kederli görünüyordu. Açık havadaki yıldızların parıldayışları endişe fısıldıyordu. Uçsuz bucaksız denizdeki karanlık homurtular, şehrin sanki yaşayan bir canlı olduğunu, silüetinin yarın yola çıkacak bir yolcuya benzediğini ve çehresinin ümitsizlik, hüüzün, gurbet ve ayrılığın resmini çizdiğini haber veriyordu..."⁶³

Necîb el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ* romanında en çok kullandığı tekniklerden biri tasvir tekniğidir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında tasvirlerle yer vererek okuyucunun yaşanan durum ya da mekânı hayal etmesini sağlar. Romanın pek çok yerinde hem şahıslar hem mekânlar tasvir tekniğinden yararlanılarak betimlenmiştir. Yukarıda verdiğimiz örnek cümlede yaşanacak işgalin hemen öncesindeki Hayfâ şehri tasvir edilmiştir.

4.1.3. Mektup Tekniği

Mektup bir türün adı olmakla beraber aynı zamanda bir anlatım biçimidir.⁶⁴ Mektup anlatım biçimi olarak roman türünde iki şekilde kullanılmıştır. İlki romanın genelinde ve gerektiği zaman kullanılmasıyken, ikincisi tekniğin romanın müstakil, peş peşe gelen mektuplardan oluşmasıdır.⁶⁵ Mektup tekniği, roman sanatına yeni anlatım imkânı sağlar ve bireyi tanımada ondan yararlanır. Bireyin iç dünyasını aydınlatmada bu tekniğin katkısı

⁶⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 207.

⁶¹ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 12.

⁶² Özdemir, *Necîb el-Kılânî ve Romancı Kişiliği*, 285.

⁶³ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 9.

⁶⁴ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 235.

⁶⁵ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 238.

yadsınamaz.⁶⁶ Romanda birkaç yerde mektup tekniğine yer verilmiştir. Bunlardan birisi Duhâ'nın Hamîs'e yazdığı şu mektuptur:

"شقيق الروح والفؤاد.. أكتب إليك من القدس حيث المسجد الأقصى وقبة الصخرة من المدينة العريقة ذات التاريخ والأجداد.. لكن صدقني يا خميس، إنّ المدينة تبدو في نظري كالرجل المريض المتهالك.. إنها مدينة تعيش الآن بلا رونق، يزحم شوارعها لاجئون ممزقو الثياب، كسيرو النظرات، كلهم يحسون بالغبرة والهوان..."

"Ruhumun ve kalbimin diğer yarısı.. Sana Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahra'nın bulunduğu Kudüs'ten, tarihin ve ihtişamın kadim kentinden yazıyorum.. Ama inan bana Hamîs, şehir bana hasta ve bitkin bir adam gibi görünüyor.. Artık ihtişamı olmadan yaşayan bir şehir, sokakları yırtık pırtık giysiler içinde, bakışları kırgın mülteciler ile dolu, hepsi kendilerini gurbette ve aşağılanmış hissediyor."⁶⁷

Yazar, Duhâ'nın duygu ve düşüncelerini mektup tekniği ile okuyucuya sunmuştur.

4.1.4. Montaj Tekniği

Romancının, genel kültür bağlamında bir değeri olan anonim veya ilahî nitelikli bir söz veya yazıyı, belli bir amaçla eserde 'kalıp halinde' kullanması şeklinde tanımlanır. Bu teknik edebiyatımızda köklü bir gelenek olan 'iktibas' sanatını akla getirmektedir.⁶⁸

Sözlük anlamı olarak "ateşten köz almak" demek olan iktibas mecâzî anlamda "bilgi elde etmeye çalışmak, birinin ilminden istifade etmek" manasında kullanılır. Edebî metinlerde anlatıma canlılık kazandırdığı, ifadeyi güzelleştirdiği için Kur'ân veya hadisten alıntılar yapılmıştır. Yapılan iktibaslar edebî bir sanat kabul edilmiştir.⁶⁹

Montaj tekniği kapsam bakımından iktibas sanatına benziyor olsa da uygulama noktasında farklılık göstermektedir. Modern romanda montaj tekniği sadece metni güçlendirmek, güzelleştirmek için değil, genel yapıyı kurmak içinde kullanılan bir tekniktir.⁷⁰ Yazar montaj tekniğinden yararlanarak ayet, şiir, hikmetli sözler, deyimler ve atasözlerine eserinde yer vermiştir.

Şeyh İsmail Reyhân'ın şahadetinin anlatıldığı kısımda yazar, meşhur Arap şairi Mütennebi'nin şiirinden alıntı yapar.

"رمانى الدهر بالأزراء حتى
فؤادي في غشاء من نبال
فصرت إذا أصابتنى سهام
تكسرت النصال على النصال"

⁶⁶ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 238-239.

⁶⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 108.

⁶⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 254.

⁶⁹ İsmail Durmuş, "İktibas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/52.

⁷⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 255.

“Felek beni felaketlerin içine attı
Gönlüm okla kaplı zırh gibi bir kılıfın içinde
Öyle bir hale geldim ki belalar üstüme ok gibi yağdıkça
Uçlar birbirine çarpıp kırılır oldular”⁷¹

Necîb el-Kîlânî, romanın sekiz yerinde karakterlerin konuşmalarını ayetlerle desteklemiştir.⁷²

“...Zillete, fakru zarûrete mahkûm oldular; Allah’ın gazabına uğradılar...”⁷³

Ahmed Bedrân, Yahudilerle verilen mücadele hakkında oğlu Salih ile konuşması esnasında yukarıdaki ayeti örnek verir.

4.1.5. Diyalog Tekniği

Diyalog yöntemi, kurmaca niteliğe sahip olan romanın vazgeçilmez unsurlarındandır. Romana güç katarak romanın edebî ve düşünsel yanını zenginleştirir.⁷⁴ Diyaloglar romanda akıcılığı sağlayan önemli unsurlardan biridir. Yazar romanda karakterler arasında geçen çatışmaları ve birbirleri hakkındaki fikirlerini diyalog tekniği ile okuyucuya aktarılmasını sağlar.⁷⁵ Romanda pek çok yerde kahramanlar arasında geçen diyaloglara yer verilmiştir. Bunlarda biri de Salih Bedrân’ın arkadaşlarıyla birlikte çektiği fotoğraf hakkında annesi ve babası arasında geçen konuşmadır.

"- انظري من يقف إلى جانب صالح؟

- فقالت بعد فترة: ماذا؟

- إنها فتاة... وتحارب؟ ولم لا؟

- ماذا جرى في الدنيا؟

- تغيرت يا زوجتي."

"- Bak!... Salih'in yanında kim duruyor?

- Bir müddet sonra "Ne?" dedi:

⁷¹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 210.

⁷² el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 70, 95, 141, 152, 171, 213, 251.

⁷³ *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, çev. Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İbrahim Kâfi Dönmez - Sadrettin Gümüş (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), el-Bakara 1/61.

⁷⁴ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 266.

⁷⁵ Rukiye Aydemir, *Abdulmecîd b. Cellân'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Vâdi'dimâ' Adlı Eserinin Tahlili* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 46.

- O bir genç kız... Ve savaşıyor? Neden olmasın?
- Dünya ne hale geldi?
- Değişti karıcığım.”⁷⁶

Örnek diyalogda geçen konuşmada Salih’in annesinin ve babasının kadınların savaşta aktif rol alması hakkındaki düşünceleri diyalog tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır.

4.1.6. İç Çözümleme Tekniği

İç çözümleme tekniği anlatıcının araya girerek roman kahramanının duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmasıdır. Bu yöntemle anlatıcı, roman kahramanının psikolojisini, zihninden geçenleri dışa aktarmaya çalışır. Bu teknik romanlarda en fazla uygulanan yöntemdir.⁷⁷ Nadir’in ihanetinin ortaya çıkmasından sonra hapisanedeki ruh hali iç çözümleme tekniğine örnektir.

"- أنت متهم بالخيانة العظمى .. مذنب أم غير مذنب؟

ودوت هذه الكلمات في رأسه كالمطارق، لم يستطع أن يتكلم فقد خيل إليه أن الرجال والجدران والمنضدة والمقاعد وقطع السلاح... الدنيا كلها تردد بصوت كالدوي الهائل: "أنت متهم بالخيانة العظمى" كثيراً ما قرأ في الكتب والروايات عبارة كهذه."

"- Vatana ihanetle suçlanıyorsun.. Suçlu ya da suçsuz!

Bu sözler bir balyoz gibi kafasına indi, konuşamıyordu. Sanki adamlar, duvarlar, masa, sandalyeler ve silah parçaları... Tüm dünya korkunç bir sesle ona 'vatana ihanetle suçlanıyorsun' sözlerini tekrarlıyordu. Buna benzer sözleri kitaplarda ve romanlarda sık sık okurdu.”⁷⁸

Yazar, bu teknikten yararlanarak Nadir’in psikolojisini ve aklından geçenleri dışa aktarmaya gayret etmiş ve Gazze hapisanesinde intihar etmeden önce zihninden geçenleri iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmıştır.

4.1.7. İç Monolog Tekniği

İç monolog tekniğinin uygulandığı kısımlarda, dilbilgisi kurallarına uygun kurulmuş cümlelerden ziyade konuşma diline daha yakın ifadeler yer alır. Bu teknikte dikkat çeken

⁷⁶ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 179.

⁷⁷ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 272.

⁷⁸ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 162.

özellik, zihnin serbest ve etkin bir şekilde çalışmasıdır. Böylece dil, konuşma diline benzer bir yapıda olur.⁷⁹

"من كان يظن أنني سأغير نسق حياتي، القهوة بعد صلاة الفجر، قراءة القرآن .. المرور على البيارة والحقول، المرور على بعض الأصدقاء ومناقشة بعض المسائل الفقهية والنحوية والسياسية.. ثم العودة إلى البيت وأقداه الشاي. أما اليوم ... آه ما أشد مناقضته للأمس الدابر. أتراني كنت سعيداً لكنني اليوم سعيد جداً"

"Hayat tarzımı değiştireceğimi kim düşünebilirdi ki! Sabah namazından sonra kahve içmek ve Kur'ân okumak.. Fidanlıkları ve tarlaları dolaşmak... Bazı arkadaşlara uğrayıp fikhî, nahvî ve siyasî çeşitli meseleleri tartışmak... Sonrasında eve dönüş ve birkaç bardak çay... Bugün ise... Ah çekip geçen düne göre ne kadar da farklı! Mutlu muyum sence? Evet, bugün gerçekten mutluyum."⁸⁰

Şeyh İsmail Reyhân'ın, Hayfâ işgal edilmeden önceki hayatıyla ilgili zihninden geçirdikleri iç monolog tekniğine örnektir. Böylece Şeyh'in savaştan önceki yaşantısı hakkında bilgi sahibi olmaktayız.

4.1.8. Bilinç Akımı Tekniği

Bireyin duygu ve düşüncelerinin, seri ve düzensiz bir şekilde bir iç konuşma halinde verilmesine bilinç akımı tekniği denir. Bu teknik bilinen iç konuşma tekniğinden farklıdır. Bilinç akımı normal konuşmadan farklılık göstererek bilinçaltındaki düşüncenin yazıya aktarılmasıdır.⁸¹ Romandaki karakterin aklından geçirdiği düşünceleri, planları ve yapmak istedikleri şeyleri bilinç akımı tekniği kullanılarak verilir.⁸² Bilinç akımında yazar, araya girmeden okuyucu ile kahramanı karşı karşıya bırakır.⁸³

"خان من؟ خان شعبه بأسره وقضية أمته المظلومة، وخان دماء الشهداء والمناضلين الأحرار، وتنكر لدعوة الله، وداس كل القيم الفاضلة، ومبادئ الرجولة والشرف، ولماذا خان؟ من أجل أن يحفظ لأبيه ثروته، ولكي يخلف أباه على هذا الثراء."

"Kime ihanet etti? Bütün halkına ve mazlum milletinin davasına ihanet etti. Şehitlerin kanına ve özgür direnişçilere ihanet etti. Allah'ın davetini reddetti. Tüm erdemli değerleri, yiğitlik ve ahlak ilkelerini çiğnedi. Neden ihanet etti? Babasının servetini korumak ve bu servette babasının yerine geçmek için..."⁸⁴

⁷⁹ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 277.

⁸⁰ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 187-188.

⁸¹ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 281-282.

⁸² Kübra Kilci, "Necîb el-Kilânî ve "Cakartalı Kız" Adlı Romanı ile İlgili Bir İnceleme", *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 3/2 (Şubat 2020), 294.

⁸³ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 284.

⁸⁴ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 160.

Nadir'in Filistin davasına ihanet etmesinden duyduğu pişmanlık bilinç akımı tekniği ile okuyucuya aktarılmıştır.

4.1.9. Geri Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği, zamansal ilerleyişin sırası bozularak geçmiş zamanda yaşanan olaylara dönüp onları aktarma yönteminin adıdır. Okuyucuda kişiler ve olayların geçmişi hakkında beliren merak geriye dönüş tekniğiyle giderilmiş olur.⁸⁵ Böylece roman karakterlerinin geçmişi hakkında bilgi sahibi oluruz. Geriye dönüş tekniği, romanda ana olay örgüsünün eksik kalan yanlarını tamamlama ve okuyucu açısından kapalı kalan kısımları açıklığa kavuşturma noktasında önemlidir.⁸⁶

"ودار رأسها بالذكريات المريرة، حيفا وبحر الدماء، النذل الذي صوب بنادق رجاله إلى ظهور أفراد أسرتها، الغدر وعدم احترام حقوق الإنسان، اليهود... أنذال، إنهم لا يعرفون شيئاً، اسمه الأسرى، يعرفون الضحايا والذبايح والتسلي بمنظر الدماء."

"Başı acı hatıralarla döndü, Hayfâ ve kan gölü. Adamlarının silahlarının aile fertlerinin sırtına döndüğü o aşağılık. Gaddarlık, insan haklarına saygısızlık ve Yahudiler... O aşağılıklar esir diye bir şey bilmezler. Sadece kurbanları, katliam ve kan akıtmaktan zevk almayı biliyorlardı."⁸⁷

Neclâ'nın esir düştüğü anları hatırlaması geri dönüş tekniğine örnektir.

4.1.10. Özetleme Tekniği

Özetleme tekniği daha çok eski klasik eserlerde karşılaştığımız bir tekniktir. Varlığını yakinen hissettiğimiz anlatıcının olayları, kişileri ve bilgi vermek istediği bir şeyi özetleyerek anlatmasıdır.⁸⁸

"وبعد موت الشيخ إسماعيل ريحان بثلاثة أيام وصلت نجلا، كان الشوق المبرح إلى أحضان أبيها الدافئة يدفعها دفعا قويا."

"Neclâ, Şeyh İsmail Reyhân'ın vefatından üç gün sonra ulaştı. Babasının sıcak kucağına duyduğu dayanılmaz özlem onu güçlü bir şekilde itiyordu."⁸⁹

Özetleme tekniği sayesinde belki de sayfalar sürecektir anlatımlar birkaç satır veya paragrafla ifade edilmektedir. Örneğin Şeyh İsmail Reyhân'ın şehadetinden sonra geçen süre

⁸⁵ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi* (Ankara: Öncü Kitap, 2012), 149-150.

⁸⁶ Ethem Demir, *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romanlığı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 107.

⁸⁷ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 124.

⁸⁸ Aydemir, *Abdulmecîd b. Cellân'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Vâdi'dimâ' Adlı Eserinin Tahlili*, 47.

⁸⁹ el-Kilânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 218.

ile Neclâ'nın babasının yaşadığı şehre gelişinde geçen süre özetleme tekniğinden yararlanılarak okuyucuya aktarılmıştır.

5. Romanın Tematik Unsurları

Her sanat eserinin anlattığı bir fikir vardır. Flaubert, sanatın bir düşüncenin ifadesi, olduğunu belirtir. Büyük romancıların eserlerinde insana ve topluma dair bir taraf bulunur. Bu özellik, romanın kendi yapısından kaynaklanmaktadır. Roman, bireyi ve toplumu yansıtmada diğer türlere oranla daha yetenekli bir daldır.⁹⁰ *Ardu'l-enbiyâ* romanının ana konusu, Filistin işgaline karşı verilen mücadele ve cihattır. Bunun yanı sıra romanda feodalizm, göç ve kadının toplumdaki rolü gibi konulara da yer verilmiştir.

5.1. Cihat

Romanın pek çok yerinde hem sivil direnişin hem de Arap ülkelerindeki siyasî ve askerî güçlerin Filistin direnişinde yer almalarının önemine vurgu yapılmıştır. Daha ilk sayfalarda evlerini terk etmek zorunda kalan insanların amacı Siyonistler ile savaşılabilecek gerekli şartları sağlayarak mücadeleye Hayfâ dışında başlamaktır. Mültecilerin yerleştiği köy Filistinli kahraman mücahit Abdulkâdir el-Huseynî'nin adamlarının yaşadığı köydür. Abdulkâdir el-Huseynî, Filistin direnişinin sembol isimlerinden biridir. Birleşmiş Milletler'in Filistin'i taksim kararından itibaren topraklarını savunma amacıyla Hagana ve Irgun gibi Siyonist çetelere çeşitli operasyonlar düzenlemiştir ve başarılı olmuştur. Kastel'i savunabilmek için Arap birliğine yaptığı silah yardımı çağrısı sonuçsuz kalmış ve Kudüs'e giden yolda stratejik öneme sahip olan Kastel tepesi savunmasında şehit düşmüştür.⁹¹

Ezherli müfettiş Ahmed Bedrân, Filistin konusuna duyarlı ve Filistin konusunu yakından takip eden biridir. Felsefe bölümünde öğrenci olan oğlu Salih Bedrân, babasına Filistin mücadelesine katılma isteğini bildirir. Ahmed Bedrân, başta bu durumu onaylamasa da Salih'in kararlı duruşu karşısında ikna olur. İkisi arasında geçen konuşma cihatla ilgilidir. Cihadın ne demek olduğunu babasından öğrendiğini dile getirir.⁹²

Romanda mültecilerin sağlıksız koşullar nedeniyle basit bir şekilde hayatlarını kaybedişleri ifade edilir. Öte yandan tehlikeli şartlarda savaştığı halde hayatta kalan insanların olduğu belirtilir. Bu kıyaslamada yazar savaşıarak onurlu bir şekilde şehit olmayı üstün görür ve cihadın önemine vurgu yapar.⁹³

⁹⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*, 185.

⁹¹ Mecra, "Filistin'in Şehidi" (Erişim 3 Şubat 2023).

⁹² el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 68.

⁹³ el-Kılânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 143.

5.2. Yöneticiler ve Tarihi Karakterler

Romanda Filistin meselesiyle ilgili olarak Arap devlet başkanlarının koltuk sevdası yüzünden davaya ihanetleri, Müslümanları tehdit eden dış sorunları önemsemeyip, çıkarlarını korumak için uyguladıkları politikalar eleştirilmiştir. Müslüman idarecilerin batılı idareciler ile anlaşmaları Müslümanlara büyük zararlar vermiştir ve savaşı kaybetmelerine neden olmuştur. Filistin mücadelesinin sekteye uğramasında parmağı olan Ürdün ordu komutanı İngiliz General Glubb Paşa'ya da romanda yer verilmiştir. Ürdün Hâşimî Kralı Abdullah'tan da bahsedilir. Kral Abdullah, İsrail ile ateşkes imzalayarak Filistin mücadelesinin sekteye uğramasına neden olur.⁹⁴

Romanda, Kudüs tarihinde önemli olan Hittîn ve Ayn Câlût gibi savaşlar ile İslâm tarihinde iz bırakmış, önemli devlet başkanlarından ve komutanlarından söz edilmiştir. Selahaddîn Eyyûbî, Necmeddin Eyyûb, Baybars gibi önemli kahramanlar romanda zikredilerek geçmişin şanlı tarihi hatırlatılmıştır. Romanda yakın tarihte Filistin direnişinin önemli sembollerinden biri olan Abdulkâdir el-Huseynî zikredilmiştir. İslâm tarihinde Kudüs'ün fethi, Hz. Ömer (r.a.) döneminde gerçekleştirilmiştir. Romandaki tugayın adı Ömer b. Hattâb olarak verilmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) adının verilmesi semboliktir.⁹⁵

Necîb el-Kîlânî, tarihte geçen Selahaddin Eyyûbî, Necmeddin Eyyûb, Baybars gibi önemli şahsiyetleri eserlerinde yer vererek romanları aracılığıyla Müslümanlara bilinç kazandırmayı hedeflemiştir. Bazı siyasî ve askerî yöneticilerin çıkarları doğrultusunda kararlar alarak Müslümanlara nasıl zarar verdikleri romanda anlatılarak okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

5.3. Mısır'ın İslâm Ülkelerine Önder Olarak Öne Çıkarılması

Necîb el-Kîlânî, Mısır'ı İslâm âlemi için lider bir ülke olarak görmektedir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında Filistin mücadelesinde başarıya ulaşmanın ve Müslümanların akıbetinin Mısır'a bağlı olduğunu vurgular. Mısır'ı İslâm'ın sancaktarlığını yapma gücüne sahip olarak görür.

Romanda ismi zikredilmeyen, Siyonistler ile mücadele eden, Filistin için önemli başarılar elde eden ve savaşta kritik bir noktada bulunan komutan Mısırlıdır. Kültürlü ve eğitilmiş bir genç olan Mısırlı Salih, okulunu yarıda bırakarak Filistin davası için Kahire'den Filistin'e gelir.⁹⁶

Yazarın romanın ana karakterlerinden olan bu iki kişiyi Mısırlı olarak seçmesi hem askeri hem kültürel alanda Mısır'ın Arap ülkeleri içinde kritik rol oynadığına işaret eder.

⁹⁴ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 258-259.

⁹⁵ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 233.

⁹⁶ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 71.

5.4. Vatan Aşkı ve Dünyevî Aşk

Bir direniş romanında uzun uzadıya aşka yer yoktur. Roman kahramanı evvela vatanına âşıktır. Memleketindeki evinde huzur içinde yaşayacağı günlerin özlemiyle yanıp tutuşur.⁹⁷ Roman kahramanları bir taraftan zorlu mücadeleler verirken, diğer taraftan hafızalarında eski güzel günlerin özlemini yaşatırlar.

Roman boyunca vatan aşkı, kahramanların diğer duygularına kıyasla ön planda tutulmuştur. Roman kahramanları vatanları için her türlü fedakârlığa katlanmışlardır. Bu fedakârlığı Salih'in Neclâ'ya, Hamîs'in Duhâ'ya duyduğu aşka görebiliyoruz. İkisi de vatan aşkını bireysel aşklarının üstünde tutmuştur. Yine vatan aşkı; evlat, baba ve aile sevgisinin önünde tutulmuştur. Örneğin Siyonist askerler tarafından esir alınan Neclâ, esir kampında hem ailesi hem vatanı için gözyaşı döker. Babasının yaşadığını öğrendikten sonra da yaşlı ve kimsesiz babasının yanında kalmak yerine çatışmaların içinde olmayı arzulamıştır. Şeyh İsmail Reyhân eşini, yaşlı annesini, küçük oğlu Velid'i bırakarak ilerlemiş yaşına rağmen savaşta aktif rol alarak şehit olmuştur.⁹⁸

Romandaki karakterlerin yaşamlarındaki bu örneklerden de anlaşılacağı üzere önceliklerinin vatanları olduğunu anlıyoruz. Roman karakterlerinin vatan sevgisini evlat, anne-baba ve eş sevgisinin önünde tuttuklarını görmekteyiz.

5.5. Feodalizm

İslâmî hassasiyete sahip olan Necîb el-Kîlânî, romanın bir yerinde toprak ağası ile köylü arasında yaşanan bir tartışmaya yer verir. İkisi de muhacir konumundadır ve eşit şartlarda olmasına rağmen toprak ağası köylüyü aşağılar vaziyette konuşur. Köylü olan şahıs, efendilik ve kölelik ayrımının olmadığını savunurken şık giyimli toprak ağası ise mülteci durumuna düşmesinden muzdariptir. Toplumun dengelerinin değiştiğini ancak bu durumun uzun sürmeyeceğini, beylerin yeniden efendi, dilencilerin de muhtaç olarak kalacağını söyler. Karşısındaki çiftçi ile üst perdeden konuşarak onu hor görür. Çıkacak kavgayı insanlar araya girerek engel olurlar.⁹⁹

Artık dünün efendisi ile uşağı arasında hiçbir fark yoktur. Yükünü artık kendisi taşımak zorundadır. Zenginlikten sonra yoksulluk onları isyana ve memnuniyetsizliğe sevk eder. Yahudilerin, mallarına el koymaları ve paralarını gasp etmeleri adalete olan güvenlerini kaybetmelerine neden olur. Necîb el-Kîlânî, insan doğasının özellikle ayrıcalıklı sınıf ve statü sahibi olanların büyük dönüşümleri kolayca kabul etmediğini belirtir. Yaşanan bu olayda, toplumun varlıklı ve zenginlerinden biri olan Hâzım Bey'in direnişte rol almadığı gibi eski

⁹⁷ Şahiste Uçar, *İbrahim Nasrallah'ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi* (Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 10.

⁹⁸ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 196.

⁹⁹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 197-199.

güçlü zamanlarındaki statüsünü devam ettirmek ister. Necîb el-Kîlânî, bu tavrı ve düşünceyi yozlaşmış ve çürümüş olarak değerlendirir.¹⁰⁰

5.6. Kadın

Romanda kadınlara çeşitli roller verilmiştir. Kadını, savaş alanında mücadele eden direnişçi ve yaralıları tedavi eden hemşire kadın olarak hayat mücadelesinin içinde aktif bir şekilde görmekteyiz. Romanda başkarakterlerden biri olan Neclâ, ailesinin Siyonistler tarafından katledilmesinin ardından yaşadığı zorlukların üstesinden savaşarak gelir. Duhâ ise işgalden önce çekingen, vaktinin çoğunu evinde geçiren bir tiplere iken işgalden sonra ambulans merkezinde yaralı mücahitlerin yaralarını sarmakta ve aktif biçimde çalışmaktadır. Romanda isimleri zikredilmeyen ancak arka planda olan kadınlar da vardır. Salih'in annesi oğlundan ayrı kalmanın acısını derinden hisseder. Oğlu cihat meydanında savaşırken boğazından lokma geçmez. Şeyh İsmail'in eşi ise kocasının şehit olmasını metanetle karşılar ve bu durum karşısında sessizliğini korur.¹⁰¹

Yazar, romanda kadının toplumda aktif bir şekilde var olduğunu okuyucuya hissettirir. Romanda kadın, savaş meydanında mücahide, hastanede hemşire, evde savaşa giden oğlunu bekleyen anne ve savaşta kocasını kaybetmiş sabırlı eş olarak karşımıza çıkar.

5.7. Göç ve Hicret

Siyonist çetelerin saldırılarından korunmak için kadın, çocuk ve yaşlı pek çok insan yollara düşer. Şuayb Bey'in tarlasından geçerek patika yolları kullanırlar. Sığınabilecekleri güvenli bir Arap köyüne ulaşabilmek, saldırılara uğramamak için çetin yollardan gitmek zorundadırlar. Güneş tam tepelerinde, dikenli yollarda perişan bir halde ilerlerler. Yola çıktıktan bir müddet sonra kafile homurdanmaya başlar. Şeyh İsmail Reyhân'ın beş yaşındaki oğlu Velid, yorulduğu için artık yürümek istemez ve evine geri dönmek ister. Kafiledeki insanların durumu Velid'den farklı değildir. Nereye gittiklerini bilmeden zorluklar içinde yürümektedirler. Tüm bakışlar Şeyhin üzerindedir ve bir cevap beklerler. Şeyh, kafileye hicreti hatırlatarak Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye neden hicret ettiğini sorar ve etkili bir konuşma yapar. Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın nurunu yaymak, Mekke'yi şirk ve zorbalıktan temizlemek, yeni davanın tohumlarını temiz topraklara ekmek, köleleri özgürlüğüne kavuşturmak için hicret etmiştir. Kafilenin Hayfâ'yı ve Filistin'i gerçek sahiplerine verebilmek, adaleti tesis etmek, mazlumlara ve mağdurlara yardım etmek, Siyonist fanatizme son vermek, Siyonistler ile mücadele eden ordulara katılmak için güneye doğru gitmeleri gerekir. Şeyhin konuşması kafileyi etkiler ve yola devam ederler. İki gün boyunca yol gittikten sonra güvenli bir köye ulaşırlar.¹⁰²

¹⁰⁰ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 199-204.

¹⁰¹ el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 172, 209.

¹⁰² el-Kîlânî, *Ardu'l-enbiyâ*, 47-51.

Ardu'l-enbiyâ romanında evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin durumu Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlere benzetilmiştir. İslâm tarihinde muhacir ve ensâr dayanışmasının benzer örneğini romanda göç etmek zorunda kalan Hayfâlîlar ile onlara kucak açan Müslümanlarda görmekteyiz.

Sonuç

Müslüman toplumların yaşadığı zorlukları ve maruz kaldıkları haksızlıkları eserlerinde işleyen Necîb el-Kîlânî, Filistin halkının yaşadığı acıları ve Filistin işgalini de *Ardu'l-enbiyâ* adlı romanıyla okuyucuya anlatmaktadır. Filistin halkının yaşadığı adaletsizliği ve mücadeleleri bu romanında edebî bir üslupla ve akıcı bir şekilde okuyucuya sunmaktadır.

Necîb el-Kîlânî, fasih Arapça kullanımının gerekliliğini savunmuştur ve romanlarında fasih Arapça kullanmaya özen göstermiştir. Yazar, *Ardu'l-enbiyâ* romanında sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Romanını telif ederken birçok anlatım tekniklerinden ve edebî sanatlardan istifade etmiştir.

İslâmî edebiyatın temsilcilerinden olan yazar, diğer romanlarında olduğu gibi *Ardu'l-enbiyâ* romanında da Kur'ân ayetlerinden bolca alıntı yapar. Ayetlerin yanı sıra şiirlere ve mütefekkirlerin sözlerine de eserinde yer verir. el-Kîlânî, romanlarında İslâmî sembollere yer vermiştir. *Ardu'l-enbiyâ* romanında Siyonistler ile mücadele eden tugayın adı Ömer b. Hattâb olarak verilmiştir. Hz. Ömer'in (r.a.) adının verilmesi semboliktir. İslâm tarihinde Kudüs'ün fethi, Hz. Ömer (r.a.) döneminde gerçekleştirilmiştir. Yine *Ardu'l-enbiyâ* romanında evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin durumu Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlere benzetilmiştir. Cami, evlerini terk eden insanların sığınağı olmuştur. Tüm ailesini kaybeden ve şok içerisinde olan insanların yeniden hayata dönüşleri ezan sesinin, abdestin ve namazın bıraktığı etki ile olur.

Necîb el-Kîlânî, romanlarının konusunu sadece yaşadığı coğrafya ile sınırlı tutmamış, farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanların sıkıntılarını eserlerinde işlemiştir. Bu nedenle el-Kîlânî, İslâmî edebiyatın öncü isimlerinden sayılmıştır. el-Kîlânî, romanlarını gerçek hayattan ve tarihi olaylardan esinlenerek kaleme almıştır. Tarihte geçen önemli şahsiyetlere eserlerinde yer vererek romanları aracılığıyla Müslüman dünyasına bilinç kazandırmayı hedeflemiştir.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçay Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Aydemir, Rukiye. *Abdulmecîd b. Cellân'un Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve 'Vâdi'd-Dimâ' Adlı Eserinin Tahlili*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Beyca, Fatma Betül. *Necip el-Kilani Hayatı-Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Bilge, Mustafa L. "Abdullah b. Hüseyin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/108. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap, 11. Basım, 2012.
- Demir, Ethem. *Ali Ahmed Bâkesîr ve Romancılığı*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Demir, Ulfet. *Necîb el-Kîlânî'nin "er-Raculü'l-lezî Âmen" Adlı Romanının Tahlili*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Durmuş, İsmail. "İktibas". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/52. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. "Kîlânî, Necîb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. EK-2/65-67. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Hemek, Zafer. *Necîb el-Kîlânî ve Türkistan Geceleri Adlı Romanı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- el-Kîlânî, Necîb. *Ardu'l-enbiyâ*, Kâhire: es-Sahve, 1. Basım, 2015.
- el-Kîlânî, Necîb. *Müzekkirâtü'd-Duktûr Necîb el-Kîlânî*. yy.: Kitâbu'l-Muhtâr, I, ty..
- Kilci, Kübra. "Necîb el-Kîlânî ve "Cakartalı Kız" Adlı Romanı ile İlgili Bir İnceleme". *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 3/2 (Şubat 2020), 279-296. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1392870>
- Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. çev. Hayreddin Karaman - Mustafa Çağrırcı - İbrahim Kâfi Dönmez - Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Mecra. "Filistin'in Şehidi". Erişim 3 Şubat 2023. <https://www.gzt.com/mecra/filistin-in-sehidi-3532556>
- Narlı, Mehmet. "Romanda Zaman ve Mekan Kavramları". *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/7 (Mayıs 2022), 91-106. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/864480>
- Özdemir, Ahmet. *Necîb el-Kîlânî ve Romancı Kişiliği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Özel, Sümeyye. "'Uzun Yol' Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış". *Modern Arap Romanına Sosyolojik Bir Bakış Denemeleri*. haz. Abdussamed Yeşildağ. 43-54. Ankara: İksad Yayınları, 2020.
- Öztürk, Halenur. *Necîb el-Kîlânî'nin Edebu'l-Etfal Fi Dav'i'l-İslâm Adlı Eserinde İslâmî Çocuk Edebiyatına Bakışı*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı 1: Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 18. Basım, 2020.
- Uçar, Şahiste. *İbrahim Nasrallah'ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ürün, Ahmet Kâzım. "Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2016), 131-144. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227763>
- Yıldız, Ahmet. "Murîd el-Berğûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (Haziran 2021), 23-47. <http://cuid.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/62777/851785>